

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
кафедра дошкільної освіти

Допущено до захисту
Завідувач кафедру

Ірина УЛЮКАЄВА

**«Взаємодія вихователів і батьків з метою полегшення адаптації
дітей раннього віку до умов дошкільного закладу»**

Кваліфікаційна робота магістра

Виконавець: здобувач другого рівня
вищої освіти, групи м 21 ДО

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальності 012 Дошкільна

освіта Освітньо-професійна

програма: Дошкільна освіта

Оксана Пашкевич

Керівник: д-р філософії

Наталя Григор'єва

Рецензент: к.психол.наук

Ольга Донченко

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ДО УМОВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	8
1.1 ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДИТИНИ РАНЬОГО ВІКУ	8
1.2 ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ДИТИНИ РАНЬОГО ВІКУ ДО УМОВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	22
1.3 ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА БАТЬКІВ В ПЕРІОД АДАПТАЦІЇ ДИТИНИ РАНЬОГО ВІКУ	26
Висновки до першого розділу	29
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ВИХОВАТЕЛІВ ТА БАТЬКІВ У ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ ДО УМОВ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ.	31
2.1 Визначення стану взаємодії вихователів і батьків у процесі адаптації дітей раннього віку	32
2.2 Розробка програми співпраці вихователів та батьків для поліпшення процесу адаптації дітей раннього віку до умов дошкільного закладу	48
2.3 Аналіз ефективності запропонованої програми	62
Висновки до другого розділу	76
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	83
ДОДАТКИ	87

ВСТУП

Актуальність теми. В житті кожної люблячої та свідомої родини, настає час, коли батьки приймають складне та серйозне рішення щодо відвідування дитиною дитячого садка. Перші кроки малюка до закладу дошкільної освіти можуть бути складними та багатограними. Цей процес включає в себе фізіологічні, емоційні, соціальні й поведінкові складові. Проблема адаптації до умов дошкільного закладу виникає у дитини будь-якого віку, коли вона вперше поступає до нього. Для такої дитини незвичне все: відсутність близьких, незнайомі дорослі, велика кількість дітей, новий розпорядок дня, нове приміщення тощо. Змінені звичні умови життя вимагають від дитини перебудови раніше сформованого стереотипу поведінки. Така різка зміна звичних форм життя викликає, насамперед, нервово-психічне напруження, не завжди проходить без утруднень, а в деяких дітей супроводжується важкими емоційними переживаннями. У дітей у період адаптації можуть порушуватися сон, апетит, настрій, інколи підвищується температура тіла. У деяких може простежуватися тимчасова втрата мовлення, порушуватися раніше набуті позитивні навички.

У сучасних умовах стрімких соціокультурних змін, воєнного стану а також модернізації освітньої сфери, зростає увага до створення сприятливих умов для адаптації дитини до ЗДО. Вихователям та психологам це питання стає надважливим та ускладненим. Невід'ємною є роль педагогів, але не менш значущою є і взаємодія з родиною дитини. Зв'язок між вихователями і батьками створює надійну опору для дитини, сприяє формуванню відчуття безпеки, довіри та емоційного комфорту.

Проте на практиці часто спостерігається розрив між очікуваннями педагогів та можливостями батьків, недосконалість організації спільної роботи, а також брак підходу до підтримки дитини в цей період. Це може призводити до посилення стресу у дитини, конфліктів у сім'ї та педагогічному колективі, а також до уповільнення соціального та емоційного розвитку дитини. Часто батьки, відправивши дитину до ЗДО, ставляться до неї зі співчуттям та з жалістю. Несформованість у дитини практичної взаємодії з близькими людьми негативно впливає на взаємостосунки з іншими дорослими, передусім із вихователем. Значних труднощів у період адаптації зазнають діти, які до відвідування ЗДО мало спілкувались з ровесниками. У деяких випадках батьки свідомо обмежують спілкування своєї дитини з однолітками з метою її безпеки, щоб запобігти можливості інфекціям, ушкодженням, конфліктам, щоб дитина не спілкувалась з «поганими дітьми» тощо, така дитина насторожливо та з недовірою ставиться до інших дітей, часто конфліктує з ними, ні з ким не ділиться своїми іграшками, забирає іграшки в інших, не вміє попросити.

Детально питання адаптації досліджували вчені: О. Сухомлинська, Т. Марцинковська, О. Контрерас, Л. Артемова, Т. Поніманська, Л. Павліщева. Їхні роботи містять психологічні особливості адаптаційного періоду, фактори, що впливають на адаптацію, і класифікація рівнів освоєння. Незважаючи на значну теоретичну базу, лишається недостатньо вивченою проблема організації ефективної педагогічної взаємодії вихователів з батьками, яка би забезпечувала полегшення освоєння.

Проблематика обумовлена невідповідністю між отриманими знаннями та їх практичним втіленням. Відсутність злагодженої системи підходу до спільної роботи педагогів і батьків негативно впливає на успішність освоєння, створює перешкоди для комфортного і безпечного розвитку адаптації.

Об'єкт дослідження – процес адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти.

Предмет дослідження - особливості взаємодії вихователів і батьків, спрямованої на полегшення адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти.

Мета кваліфікаційної роботи - визначити та обґрунтувати ефективні форми і методи взаємодії вихователів і батьків, спрямовані на полегшення адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу з проблем освоєння дітей раннього віку та взаємодії педагогів із батьками. Щоб дитина не відчувала емоційного дискомфорту, вона, насамперед, повинна почуватися в безпеці, бути максимально захищеною.

2. Визначити особливості адаптаційного процесу та фактори, що впливають на його перебіг.

3. Вивчити і систематизувати існуючі форми та методи співпраці вихователів із батьками під час звикання.

4. Розробити критерії та показники успішної звикання дітей дошкільного віку.

5. Визначити педагогічні умови, що забезпечують ефективну взаємодію педагогів і батьків.

6. Розробити і впровадити програму співпраці вихователів і батьків з метою полегшення звикання.

7. Провести педагогічний експеримент та оцінити ефективність запропонованих форм і методів.

Методи дослідження. У роботі використані як теоретичні, так і емпіричні методи.

Теоретичні: аналіз наукової та психолого-педагогічної літератури, узагальнення, систематизація, порівняльний аналіз, моделювання.

Емпіричні: спостереження за дітьми під час звикання, анкетування батьків, бесіди з вихователями, педагогічний експеримент.

Статистичні: кількісний та якісний аналіз отриманих даних, графічне подання результатів.

Методологічна основа дослідження. Емпірична перевірка ґрунтується на системному, діяльнісному, особистісно орієнтованому та компетентнісному підходах. За основу взяті принципи гуманізації освіти, партнерства та суб'єкт-суб'єктної взаємодії між педагогами, батьками і дітьми.

База і етапи дослідження. Дослідження проводилося на базі дошкільного відділення Бучанської початкової школи №11 та включало етапи:

1. Підготовчий (вересень–жовтень 2024): уточнення теоретичних засад, методології.
2. Констатувальний (листопад–грудень 2024): вивчення початкового рівня звикання, аналіз форм взаємодії.
3. Формувальний (січень–березень 2025): впровадження програми співпраці.
4. Підсумковий (квітень–травень 2025): узагальнення результатів, формулювання висновків.

Практична значущість кваліфікаційної роботи полягає у створенні методичних рекомендацій для вихователів і батьків, що допоможуть організувати ефективну взаємодію для полегшення адаптації.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Список використаних джерел налічує 35 найменувань. У роботі представлено 13 таблиць, 5 діаграм та 1 схему які

ілюструють результати роботи дослідження. Загальний обсяг роботи становить 98 сторінки, з них 83 сторінки основного тексту та 15 сторінок додатків.

ВИСНОВКИ

Різноманітність процесу звикання дітей раннього віку спонукала до проведення глибокого аналізу цієї теми, який базується на взаємодії між вихователями та батьками. Вважаючи це основою з основ швидкої адаптації дітей.

Опрацювання базувалось на взаємодії батьків та вихователів, було вивчено, способи отримання інформації та найефективніші методи її затвердження і дії. В сучасних умовах, навколишніх змінах середовища, освітніх вимогах – зростає попит успішної адаптації. Вважаємо цей період гострим для формування основних навичок, емоційної зрілості, стійкості, соціальної активності, комунікації, довіри до нового середовища. Теоретична частина роботи базується на зібранні, підготовці, та складенні логічної послідовності науково-педагогічної літератури. Використовували різні джерела інформації, звертались до написаних порад відомих психологів, читали наукову літературу, переглядали та освоювали різні методики відомих психологів та дослідників. Це дало добрий результат для написання головної, затребуваної інформації, що несе в собі правильні твердження, результативні технології впровадження, а також визначити психологічні, соціальні, фізіологічні, поведінкові аспекти на яких тримається вся база клопіткої роботи для покращення адаптації прилаштування. Ми вияснили і чітко показали головні етапи: емоційний комфорт, роль сім'ї у підтримці дитини, а також всі інші фактори які полегшують та ускладнюють процес адаптації. Особливо уважно вивчили питання тривожності, апатії, стресостійкості, страху, соціальності, порушення режиму сну та харчуванню і безпосередньо спільну обов'язкову роботу, комунікацію між батьками та вихователями.

Знайшли ту саму прогалину, яку багато дошкільних заходів пропускають або взагалі нехтують, а саме відсутність певної системи роботи

вихователів з батьками при першому візиті до ЗДО діток, відсутність комунікацій між батьками та вихователями. Це призводить до поганої адаптації діток, батьки та вихователі по різному сприймають інформацію, а діткам ще важче зрозуміти та пристосуватись до нових умов. Також можливі конфліктні ситуації у родинях, та довгий дитячий емоційний дискомфорт.

В другій частині магістерської роботи демонструємо проведення педагогічного експерименту де задіяні як вихователі, психолог так і батьки. Дослідницьким центром став заклад дошкільної освіти, відділення у Бучанській початковій школі 11. Цією перевіркою ми хотіли показати наскільки змінюються відносини між людьми та психологічний стан діток якщо дотримуватись та йти за складеною системою. Було прийнято рішення створити дві групи: експериментальну – у якій буде проводитись оцінка, фіксуватимуться всі результати задіяних методів та контрольну групу – де все залишатиметься без змін, щоб наприкінці перевірки ми мали змогу порівняти результати. На протязі декількох тижнів після впровадження системи ми виявили: тривожний стан у діток, апатію, не бажання залишатись без батьків у закладі, небажання знайомитись та грати з однолітками, частий плач, діти в більшості не хотіли їсти та спати по режиму який був затверджений ЗДО. Дітки дивувались звичним речам, не хотіли пристосовувати до нових умов та вимог. Аналіз анкетувань та спостережень підтвердив, що батьки та вихователі сприймають інформацію по своєму. Батьки не розуміють всю проблему адаптації дитини, а вихователі не розуміли віддаленість батьків до адаптації.

Тому на основі всієї зібраної інформації, спостережень була розроблена комплексна програма для батьків та вихователів для спільної праці обох сторін. Основною метою була відкритість, щирість та бажання працювати разом. Розробили комплекс заходів окремо для батьків, окремо для вихователі та сумісну програму для обох сторін. Це були: зустрічі, анкетування, тренінги, консультації, відкриті заходи, інформаційні брошури, стенди, практичні

заходи, спільні активності.

В експериментальній групі така програма дала позитивні результати. Зміни відбулися зі станом дітей, знизився рівень тривожності, покращився рівень емоційної стабільності дітей, підвищилась активність, зросла соціалізація, дітки охоче йшли на контакт з однолітками та вихователями, досліджували нові куточки закладу, зросла цікавість до навколишнього світу, який їх оточував, після таких активностей діти краще звикали до режиму сну, з улюбленою іграшкою, апетит зростав. На відмінну від контрольної групи де не проводився експеримент. Суттєвих змін не зазначалося, а це дає ще один показник ефективності запропонованої програми. Це підтверджує, що педагогічна взаємодія з батьками дає свої вагомі результати. Ключовий механізм до благополуччя та успішного, легкого звикання до середовища.

Важливим аспектом опрацювання стало виявлення ролі інформаційно-методичної підтримки батьків, що допомагає усвідомити їх активну позицію у вихованні, сприяє формуванню адекватних очікувань і зменшенню тривожності. Педагогам, у свою чергу, ми вписали до програми інструменти для налагодження ефективного діалогу з родинами, врахування індивідуальних особливостей кожної дитини, гнучкої корекції освітнього процесу відповідно до потреб групи. Спільна діяльність і партнерство стали потужним ресурсом, який позитивно впливає на мотивацію батьків та педагогів.

Методичне опрацювання яке провели також показало, що комплексний підхід, який поєднує діагностичну роботу, організацію навчальних заходів для батьків, активне залучення їх до освітнього процесу і підтримку вихователів, є ефективним засобом подолання адаптаційних труднощів. Це, в свою чергу, має позитивний вплив на загальний розвиток прилаштування, покращення їхньої психологічної стійкості та формування базових соціальних навичок.

Крім того, робота надала можливість визначити конкретні педагогічні умови, які забезпечують успішну взаємодію педагогів і батьків, а також довела

необхідність системного впровадження програм підтримки адаптації у практику ЗДО. Такі умови включають чітке планування заходів, регулярність комунікації, залучення фахівців (психологів, логопедів), відкритість закладу до співпраці з родинами, гнучкість і творчий підхід до роботи з кожною дитиною.

Практичне значення роботи полягає в тому, що розроблені методичні рекомендації та комплекс заходів можуть бути використані в освітніх закладах для організації якісної підтримки дітей у період адаптації, сприяння розвитку їхньої особистості, а також підвищення кваліфікації педагогів у сфері сімейно-педагогічної взаємодії. Вони можуть стати основою для подальшого удосконалення програм адаптації, враховуючи специфіку конкретних колективів та індивідуальні особливості вихованців.

В цілому, результати концептуалізації підтвердили гіпотезу про те, що цілеспрямована, системна педагогічна взаємодія вихователів і батьків сприяє значному полегшенню освоєнню малюків. Це створює позитивний освітній простір, де дитина відчуває себе захищеною, мотивованою і готовою до пізнання світу.

Результати роботи відкривають перспективи для подальших досліджень у галузі ранньої педагогіки, психології адаптації, сімейної педагогіки та розвитку партнерських форм співпраці. Вони закладають основу для створення цілісних систем підтримки, які враховують потреби сучасних дітей і сімей, а також соціальні виклики освітнього середовища.

Отже, дана магістерська робота стала внеском у розвиток теорії та практики педагогічної взаємодії, підтвердила її важливість як умови успішної адаптації дітей, а також надала конкретні рекомендації, які можуть бути впроваджені у діяльність освітніх установ для покращення якості дошкільної освіти та гармонійного розвитку особистості дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти / за ред. О. В. Сухомлинської. Київ: МОН України, 2021. 124 с.
2. Безпалько О. В. Педагогіка партнерства у взаємодії ЗДО і родини. Київ: Наук. світ, 2021. 168 с.
3. Бех І. Д. Основи дошкільної педагогіки. Київ: Слово, 2020. 152 с.
4. Бех І. Д., Іванова В. О. Психологічна підтримка адаптації дітей раннього віку. Київ, 2020.
5. Беляєва Н. В. Психолого-педагогічні умови адаптації дітей раннього віку. Вісник освіти. 2018. № 5. С. 88–95.
6. Безпалько О. В. Педагогіка партнерства у взаємодії ЗДО і родини: методичний посібник. Київ: Наук. світ, 2020. 168 с.
7. Богуш А. М., Прокопенко Т. Д. Педагогіка раннього віку. Київ: Слово, 2019. 256 с.
8. Боулбі Р. Теорія прихильності. Київ, 2018. 150 с.
9. Вась Л. А., Пономаренко Т. В., Прошкін В. О., Шинкар Т. А., Головатенко О. І. Цифрова педагогіка: особливості використання медіа в дошкільній освіті в умовах війни. Digital Pedagogy 2025. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/51216/1/T_Ponomarenko_V_Proshkin_TYsFZ_L91vRYKW8S25BmNK1Z9RjXYTzSU2u.pdf (дата звернення: 06.07.2025).
10. Волкова Т. Ю. Роль сімейного виховання у формуванні адаптації дітей раннього віку. Педагогічний альманах. 2019. № 7. С. 123–130
11. Гончаренко А. М. Педагогічні умови становлення гуманних взаємин старших дошкільників: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Київ, 2003. 256 с.
12. Денхардт С. Психологія дитинства. Львів, 2019. 220 с.
13. Еріксон Е. Г. Ідентичність: юність і криза. Київ: Наукова думка, 1963.
14. Єгорова Л. М. Взаємодія педагогів і батьків в умовах закладу

- дошкільної освіти. Педагогічні інновації. 2018. № 3. С. 55–62
15. Закон України «Про дошкільну освіту». База даних «Законодавство України». 2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (дата звернення: 15.07.2025).
 16. Запорожець А. В. Психологічні основи розвитку дитини. Київ: Освіта, 1991.
 17. Іваненко А., Дмитрієва І., Ямпольський К. Особливості розвитку навички імітації у дітей із розладами аутистичного спектра дошкільного віку у контексті поведінкового підходу. Гуманізація навчально-виховного процесу. 2024. № 105. С. – URL: https://gnvp.ddpu.edu.ua/article/view/306962?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 01.07.2025).
 18. Концепція раннього розвитку дитини в Україні. Київ: Міністерство освіти і науки України, 2020. URL: <https://mon.gov.ua/> (дата звернення: 15.07.2025).
 19. Коваленко І. В. Взаємодія педагога і батьків у процесі адаптації дитини до ЗДО. Освітній дискурс. 2020. № 4. С. 80–87.
 20. Коваль М. І. Психолого-педагогічний супровід адаптації дітей у ЗДО. Освіта і розвиток. 2020. № 2. С. 15–22.
 21. Кочубей Т. О. Педагогічні умови адаптації дітей раннього віку до умов ЗДО: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2013. 240 с.
 22. Кучер Л. І. Виховання дитини від народження до трьох років. Черкаси: Вид-во ЧНУ, 2020. 214 с.
 23. Левченко Н. А. Особливості адаптації дітей раннього віку. Дошкільна освіта. 2015. № 1. С. 34–41
 24. Максименко С. Д. Загальна психологія. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 512 с.
 25. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Психолого-педагогічний супровід розвитку дітей раннього та дошкільного віку». Київ: Інститут проблем виховання НАПН України,

2023. 212 с.
26. Міністерство освіти і науки України. Методичні рекомендації для вихователів щодо адаптації дітей раннього віку. Київ: МОН, 2021. 48 с.
 27. Мельник О. М. Соціалізація дітей раннього віку в умовах ЗДО. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2023. 236 с.
 28. Мороз Л. С. Особистісно орієнтований підхід у дошкільній освіті. Педагогічні технології. 2019. № 3. С. 89–95..
 29. Олійник І. В. Соціалізація дітей раннього віку у дошкільних закладах: монографія. Київ: Освіта, 2022. 248 с.
 30. Остроухова О. Адаптація дітей раннього віку до умов дошкільного закладу. Дошкільне виховання. 2016. № 1. С. 13–16
 31. Павленко І. М. Взаємодія сім'ї і дошкільного закладу у процесі адаптації. Педагогічний журнал. 2017. № 8. С. 60–67.
 32. Петринич О. Г., Компанович М. С. Аспекти соціально-психологічної адаптації дітей дошкільного віку в сучасних реаліях. Слобожанський науковий вісник. Серія: Психологія. 2024. № 2. С. 45–52
 33. Поліщук Т. В. Психологічні аспекти формування навичок самообслуговування у дітей дошкільного віку. Дошкільна педагогіка. 2018. № 9. С. 15–21..
 34. Програми розвитку дошкільної освіти. Київ: Міністерство освіти і науки України, 2022. URL: <https://mon.gov.ua/> (дата звернення: 18.07.2025).
 35. Романенко Н. В. Роль практичного психолога у дошкільній освіті. Психологія і педагогіка. 2019. № 10. С. 97–103.
 36. Савченко О. Я. Сучасна початкова освіта: виклики та перспективи. Педагогічна думка. 2020. № 3. С. 12–18..
 37. Стенлі А. В. Емоційний розвиток дитини. Харків, 2020. 180 с.
 38. Шиян А. Г. Методика спостереження за емоційними проявами та поведінковими реакціями дітей. Практична психологія. 2019. № 1(11). С. 59–66.

39. Шульга Л. Психолого-педагогічні умови адаптації дітей раннього віку до ЗДО. Практична психологія та соціальна робота. 2020. № 6. С. 25–29.
40. Яценко І. В. Психологічна готовність дітей до адаптації в умовах ЗДО. Педагогіка і психологія. 2016. № 3(20). С. 33–41.
41. Bowlby J. Attachment and Loss: Volume 1. Attachment. London: Hogarth Press, 1969.
42. Denhardt S. Psychology of Childhood. New York, 2015.
43. Erikson E. H. Identity: Youth and Crisis. New York: Norton, 1963.
44. Piaget J. The Construction of Reality in the Child. New York: Basic Books, 1954.
45. Stanley A. V. Emotional Development of the Child. London, 2012.

•